

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

Broers en zussen in psychoanalytische psychotherapie

Verslag van

Siblings: rivalry and envy — coexistence and concern [Krakau, 14-16 oktober 2011]

LILI PHILIPPE

De volwassenen-, kinder- en groepssecties van de European Federation for Psychoanalytic Psychotherapy (EFPP) zetten voor de eerste maal in hun geschiedenis samen een congres op touw. Het vond plaats in Krakau en duurde drie volle dagen. Het thema was *Siblings: rivalry and envy — coexistence and concern*.

Enkele weken van tevoren kregen we het programma en de samenvattingen van de diverse lezingen en workshops doorge-maild: het bleek om zes hoofdsprekers te gaan die de voormiddagen zouden vullen, maar daarenboven werd ons een keuze aangeboden uit tachtig (!) workshops/paper sessions, verspreid over twee namiddagen. Het thema 'broers en zussen' had veel weerklank gevonden.

De Belgische Christine Franckx stond de eerste dag op de agenda. Zij gaf een reactie op de Duitse psychoanalyticus Franz Wellendorf, die een verhandeling bracht over de gevolgen die wij nu ondervinden van het enge denken van onze voorvaderlijke psychoanalytici, die enkel het belang van het analyseren van verticale relaties zagen. De horizontale relaties werden door hen in ieder geval stiefmoederlijk behandeld. De noodzaak om ook een metapsychologie van de relaties tussen *peers* en *siblings* te ontwikkelen werd benadrukt door beide spre-

kers, zowel op het niveau van het psychoanalytische werk met patiënten als binnen de psychoanalytische instituten, waar de paternale rolverdeling nog steeds prominent aanwezig is.

Hoe moeilijk we het inderdaad hebben met horizontale relaties bleek ook in de discussiegroepen, tussen 12.00 uur en 13.15 uur, waar iedereen voor uitgenodigd was. Deze groepen werden op voorhand ingedeeld door de congresorganisatoren: in elke map zat een lijst met de vijfendertig deelnemers van de groep waar je de drie dagen mee zou discussiëren. Te kunnen dialogeren met zowel Britse collega's als Duitse, Italiaanse, Oostenrijkse, Spaanse, Deense, Israëlische enzovoort was voor mij een unieke ervaring. Ik ontdekte dat we veelal dezelfde psychoanalytische taal spreken, al was het voor sommige collega's soms hartverscheurend moeilijk de juiste woorden in het Engels te vinden en ze dan ook nog verstaanbaar uit te spreken. Maar als psychologisch geschoolde *siblings* onder elkaar was er gelukkig genoeg coöperatiezin aanwezig om samen naar de juiste woorden te zoeken. De workshops/paper sessions van de namiddag hadden elk in een andere zaal plaats, wat zorgde voor heel wat gezellig circuleren in de gangen tussen de sessies. Ik kan in dit verslag natuurlijk de tachtig onderwerpen en sprekers niet de eer aan doen die ze verdienen. Het programma was zeer divers. Er waren klassieke titels als *Sibling psychotherapy*, *The role of the sibling in the development of the self*, of *The mental representation of siblings*. Ook verlies werd zeker niet onaangeroerd gelaten met items als *Lost siblings*, *A long dark shadow — the impact of sibling death*, of trauma en psychopathologie in *Ghosts in sibling rivalry* en *Fragments of sisters in the mind — double bind and attack on thinking*. 'Moderne'

onderwerpen als *Siblings in separated families* en *Transcultural workshops* ... Maar ook thema's uit de psychoanalyse waar een nieuw licht op geworpen werd, zoals in *Sibling incest, Newcomer — love and hate*, enzovoort kregen een plaats.

De tweede dag stond Angela Joyce van de kindersectie als hoofdspreker geprogrammeerd. Via een analyse van de verticale (ouder met kind) en horizontale (kind met kind) relaties in het sprookje van Assepoester bracht ze het thema van de fantasie en de realiteit binnen en de manier waarop we daar in het leven mee omgaan. Zeker voor kinderen is de emotionele waarheid die in sprookjes vervat zit een reflectie van hun eigen levensomstandigheden. Maar, zo stelde Joyce, we kunnen niet over kinderen spreken zonder het ook over de ouders te hebben. De enorm sterke wens van de ouders dat er enkel positieve gevoelens tussen hun kinderen zouden bestaan, belemmert vaak hun zicht op de intense gevoelens van jaloezie en rivaliteit tussen de broers en zussen en onthoudt hun zo de mogelijkheid om hun kinderen hiermee te leren omgaan. Joyce ijvert er, in navolging van de psychoanalytica Juliet Mitchell, voor om de verticale as en de horizontale samen te brengen en ze stelt voor om de siblingrelaties op het snijpunt van deze twee assen te bestuderen omdat daar de psychische structurering plaatsvindt.

Mitchell introduceert in haar werk nog een interessante theoretische *tool*, ze voert de «wet van de moeder» in. Ze geeft een belangrijke rol aan de moeder, namelijk de taak om de «serialiteit» in de relatie tussen de siblings in te voeren. Deze bewaker van een aspect van het realiteitsprincipe, analoog aan de «wet van de vader», geeft het kind de ruimte om te accepteren dat er anderen-zoals-hijzelf-maar-anders zijn die ook recht hebben op een plaats in het gezin. Zo

beperkt de moeder de haat tussen de broers en zussen.

Zondag, zoals ook de dag ervoor, startte weer met een Social Dream Matrix. Dit is een groepssessie waar ieder die dit wenst vrijuit over zijn dromen kan spreken. Slechts één regel wordt gehanteerd: interpretaties zijn niet toegestaan. Het open spreken over zichzelf in de grote groep (we waren met honderdvijftig deelnemers aan deze groepssessie) en luisteren naar anderen die zich openen, was voor mij een bijzondere ervaring, die de dag warmer maakte en de relaties spontaan en respectvoller.

Voor mezelf was deze driedaagse een eerste echte diepe ervaring met de *onbewuste* stromingen die in Europa nog leven als gevolg van de Tweede Wereldoorlog. We zaten dan ook in Krakau — Auschwitz was zeer dichtbij. Het was als een mise-en-scène van ons congrethema. Zo zat ik in mijn discussiegroep naast een Oostenrijkse dame die het echt te kwaad kreeg en met tranen in de ogen over haar «zwarte» grootouders vertelde. Een Duitser deed verslag van een psychoanalytische psychotherapie die hij had gehad met een Roma zigeunermeisje dat driehonderd sessies bij hem kwam (betaald door de Duitse ziektekostenverzekering) en wier familie volledig door de nazi's uitgeroeid was. Ze had het gered, velen niet. Er waren veel verhalen, veel reacties.

Begrippen als schaamte, vergeving, pijn, trauma, verlies, spreken en dromen kwamen meermaals aan bod, in zeer diverse contexten. Er was zeker vaak spanning voelbaar tijdens de workshops. Maar er werd steeds met mededogen en begrip gereageerd.

De slotbedenking was vaak of we ooit allemaal elkaars «siblings» kunnen worden. En wat dat dan inhoudt: *sibling* zijn van elkaar ...